

De restauratie van de voormalige vesting Naarden, 1964-1989

Onlangs werd voor de restauratie van de vesting Naarden door de Europese federatie van monumenteninstellingen Europa Nostra een belangrijke onderscheiding toegekend. N.a.v. deze toekenning een artikel van mevrouw E. A. M. Scheltema-Vriesendorp over de geschiedenis van deze omvangrijke restauratie, die een kwart eeuw duurde en ruim 20 miljoen gulden kostte. De uitreiking van de prijs is op 10 september a.s. in het stadhuis van Naarden.

Toen Naarden in 1926 als verdedigingswerk was opgeheven begon het verval. Direct daarna ontstond landelijk overleg tussen personen en instellingen, die toen al doordrongen waren van de cultuurhistorische waarde van de wallen en de grachten. Dat leidde in 1932 tot de oprichting van de stichting *Menno van Coehoorn*, die zich sindsdien inzet voor het behoud van militaire architectuur. Bij de bevolking van Naarden leefde die waardering voor de vesting allerminst. Het zou tot 1953 duren voordat er een stichting *Vrienden van de vesting Naarden* werd opgericht, die doormiddel van een vestingmuseum de belangstelling van het grote publiek wilde stimuleren.

Deze stichting was ook een van de initiatiefnemers voor het op gang bren-

gen van de restauratie. Daarvoor werd in 1957 in samenwerking met de Rijksdienst voor de Monumentenzorg een album samengesteld van foto's van het ergste verval. Ook de Bond Heem-
schut, die zich al sinds 1911 inzet voor nationale monumenten, publiceerde in 1960 in het gelijknamige tijdschrift artikelen waarin werd aangedrongen op de restauratie van Naarden.

In 1961 was het zo ver dat alle niet bij Defensie in gebruik zijnde gedeelten van de voormalige vesting in materieel beheer over werden gedragen aan het ministerie van O.K. en W. Bovendien werd de verantwoordelijkheid voor de restauratie in handen gelegd van de minister van Volkshuisvesting en Bouwnijverheid, in casu de Rijksgebouwdienst.

Het belangrijkste probleem bij de restauratie zou de vochtbestrijding zijn. Er werd gekozen voor een oplos-

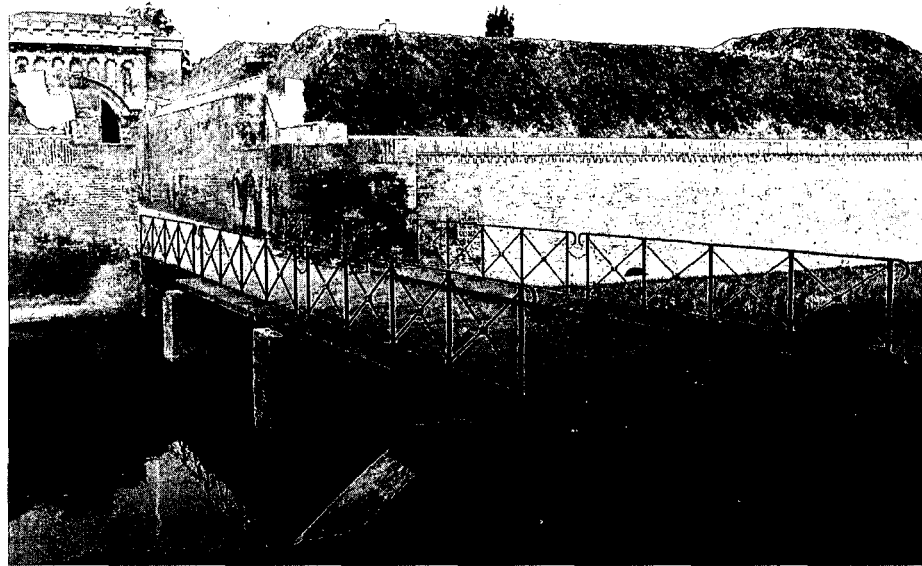
De Raadhuisstraat 22 te Naarden voor de restauratie in 1970 (foto C. G. Scheltema)

Bastion Turfpoort in 1963. De rechter flank en de kerktoren zijn nog van vóór de restauratie

De Raadhuisstraat 22 in 1980 na de restauratie door architect C. G. Scheltema (fotostudio Vonk)

De restauratie van de Utrechtse Poort in Naarden in 1981. Het bruggetje werd weer aangelegd en de gracht gedeeltelijk weer uitgegraven (fotostudio Vonk)

sing, die verder tijdens het hele werk toegepast zou worden, namelijk het aanbrengen van folie aan de achterzijde van de muren en sandpalen om de afwatering te geleiden. In 1964 werd een begin gemaakt aan de zijde van bastion Oud-Molen die zichtbaar is van de toegangsweg tot de vesting

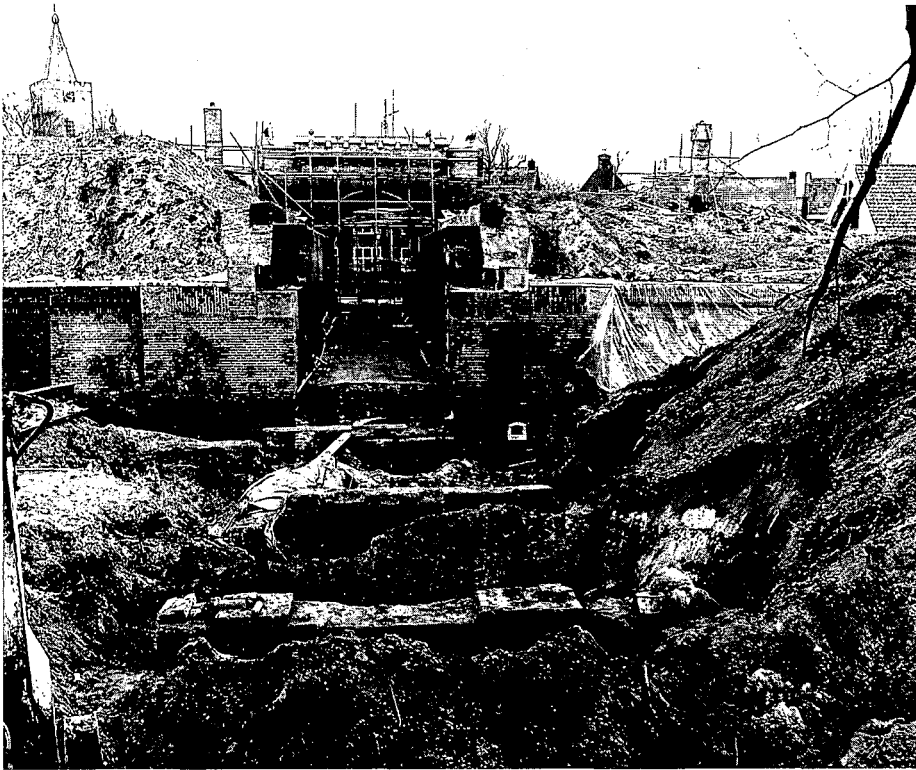
aan de Amsterdamse zijde. De geschiedenis van de restauratie is verder een technisch verhaal over herstel aan metselwerk, grondverplaatsing en vochtbestrijding.

Leeuw

In principe zouden eerst de gedeelten

Bastion Turfpoort in 1968. De linker lage flank, zoals die na de restauratie eruit zag. De kerktoren is in restauratie en de St. Josephschool is hier nog niet afgebroken

De Utrechtse Poort in Naarden wordt gerestaureerd (fotostudio Vonk, Bussum)

De op de Turfpoort gevonden leeuw voor de restauratie

die vanaf de toegangswegen zichtbaar zijn aangepakt worden. Maar bastion Turfpoort kreeg voorrang omdat daar het vestingmuseum in gevestigd is. Tijdens de restauratie van dat bastion werd een aardige vondst gedaan. Een leeuw van Baumberger steen, die waarschijnlijk in 1685 werd vastgemetseld en daarna voor eeuwen onder het zand verdween. Op bastion *Nieuw-Molen* het enige bastion dat weer helemaal in de zeventiende eeuwse vorm werd teruggebracht, werden in de schouders cirkelvormige trapjes aangetroffen, die verder nergens voorkomen. *Vóór de Utrechtse Poort*, de enige poort, die in zijn negentiende eeuwse vorm nog aanwezig is, werd een gedeelte van de gedempte gracht weer opgegraven en het oorspronkelijke bruggetje op de nog aanwezige bruggehoofden herbouwd.

Dit zijn een paar details uit de ge-

schiedenis van een omvangrijke restauratie, die gedurende vijftienvintig jaar onder leiding van vier elkaar opvolgende architecten van de Rijksgebouwdienst werd uitgevoerd.

Uitstralingseffect

In 1989 kwam de tiende fase van dit werk gereed en tevens het volledig uitbaggeren van de grachten en aangrenzende wateren tot de oorspronkelijke diepte van 2,60 m. Naarmate de restauratie van de bastions, courtines en ravelijnen gereed kwam werd steeds duidelijker hoe mooi Naarden met zijn unieke dubbele omwalling en omgrachting eigenlijk is. Ook het wonen binnen die wallen werd steeds

Bastion Nieuw-Molen in 1957. (foto Rijksdienst Monumentenzorg)

aantrekkelijker, met als gevolg dat bijna alle panden in het stadje gerestaureerd of geconsolideerd zijn. Door het functioneren van de eveneens gerestaureerde *Grote of St.-Vitus* kerk en het ruime horeca-aanbod is het geheel bijzonder geschikt geworden voor culturele en andere manifestaties.

Hoewel de restauratie nog lang niet voltooid is was het resultaat van het een en ander aanleiding om een artikel te schrijven met bovenstaande titel in het tijdschrift *Tussen Vecht en Eem*.

Bovendien ontstond het idee om de restauratie van de vestingwerken van Naarden door de Rijksgebouwdienst voor te dragen voor een *Europa Nostra* onderscheiding. Daartoe werd contact gelegd met de besturen van de stichting *Menno van Coehoorn* en de *Bond Heemschut*...

Mede dankzij de financiële steun van de gemeente Naarden kon een album samen gesteld worden met foto's van vóór en na de restauratie. De gegevens daarvoor werden samengeprokkeld voor het bovengenoemde artikel in de archieven van de Rijksgebouwdienst, de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, het Nederlands Vestingmuseum en van *C. G. Scheltema*, architect te Naarden.

Het album werd met de voordracht voor een *Europa Nostra* onderscheiding door de *Bond Heemschut* en door de stichting *Menno van Coehoorn* opgezonden naar de jury van *Europa Nostra* in Engeland.

In januari 1990 kwam het bericht dat één van de dertig diploma's van verdienste, die over heel Europa verdeeld waren, in Nederland was toegekend voor de restauratie van de voormalige vesting Naarden. Eén van de acht eremedailles ging ook naar Nederland voor de restauratie van zes Gelderse kastelen.

Het artikel over de restauratie van Naarden staat in Tussen Vecht en Eem, 7e jrg. nr. 2 mei 1989 te bestellen bij K. Kool: 02153-15680.